

УДК 316.43

ORCID 0000-0003-2836-9961

DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-17-2020-1.165-177>

КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХНЬОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВ

Судакова**Валентина Миколаївна**

доктор філософських наук,
Інститут культурології
Національної академії
мистецтв України, м. Київ
sudakova-icnam@ukr.net

Судакова**Валентина Николаевна**

доктор философских наук,
Институт культурологии
Национальной академии
искусств Украины, г. Киев
sudakova-icnam@ukr.net

Valentyna Sudakova

Doctor of Philosophical Sciences,
Institute for Cultural Research,
National Academy
of Arts of Ukraine, Kyiv
sudakova-icnam@ukr.net

Анотація. У статті досліджується специфіка культурних практик як феноменів культурного простору глобалізованого соціального світу, їхня роль у процесах модернізації повсякденних комунікацій та практик ініціативної самодіяльності людей, соціальна значущість яких зростає в умовах новітніх суспільних трансформацій. Визначено зміст понять «культурний простір», «культурна практика» та «повсякденність» як пізнавальних інструментів відображення системи різноманітних процесів відтворення людьми свого буденного життя на основі накопиченого соціального досвіду.

Автором проаналізовані умови формування й поширення в культурному просторі об'єднань, груп і спільнот, які на принципах самоорганізації реально здійснюють демократичний вплив на владу та її інституціональні підсистеми, на моральний «клімат» у суспільстві. Самоорганізації розглядаються як відносно вільні, незалежні від державних інституцій громадські спільноти, які на основі самоврядування здатні презентувати та впорядковувати інтереси, наміри та дії соціальних суб'єктів, які об'єднуються навколо важливих для суспільства певних спільних ідей. Визначені ознаки й функції самоорганізованих груп, практики їхньої діяльності, які швидко модернізуються з певними як позитивними, так і негативними соціальними та культурними наслідками. Надані докази, що наукові дослідження таких груп та спільнот, а також культурних форм їхньої діяльності мають вагомий теоретичний та практичний значущість.

Ключові слова: культурний простір, культурні практики, повсякденність, полікультурне суспільство, модернізація, самоорганізація, глобалізація, транскультуралізм.

Актуальність теми та проблеми дослідження. Відомо, що сучасному соціальному світу притаманне швидке зростання різнопланових проявів культурного багатоманіття у глобалізованому просторі людської життєдіяльності та суспільних і міжкультурних комунікацій. Одночасно глобалізація діє в напрямку уніфікації та стандартизації історично унікальних найбільш значущих інституціональних та самодіяльних засобів регуляції суспільного життя, у тому числі практик ініціативної громадянської активності людей. Ці протиріччя актуалізують увагу науковців, політиків, діячів культури, громадських активістів до проблеми збереження культурних досягнень окремих суспільств та підтримки культурного розмаїття як фундаментального чинника забезпечення прогресивних соціальних змін. Важливим концептуальним аспектом наукової розробки

цієї проблеми, на думку багатьох фахівців, є дослідження тенденцій модернізації різноманітних усталених (традиційних) і новітніх (посттрадиційних) культурних практик у різних сферах суспільного життя.

У соціологічних та культурологічних теоріях — глобальної модернізації та глобальної залежності, соціальної солідарності, комунікативної дії, теоретичних концепціях «світ-системного аналізу» та інших — також певним чином наголошується на значущості розвитку інноваційних досліджень феномену й поняття культурних практик, тим паче, що, маючи транскультурну ідентифікацію, усталені загальнолюдські культурні практики також швидко модернізуються під «тиском» на традиційні культурні системи постмодерних зразків, цінностей, нових нормативних вимог та стандартів поведінки.

Досить ефективно наукові дослідження соціокультурних змін (у тому числі в контексті модернізації), які можна екстраполювати на аналітику культурних практик, проводяться в Україні. За останні роки Інститутом соціології Національної академії наук України видані серйозні наукові праці, які містять перспективні ідеї, багато новітньої інформації, у тому числі емпіричних даних. Серед них такі монографії, як «Смислова морфологія культури» (Н. Костенко, 2016), «Мінливості культури» (Н. Костенко, 2015), «Участь у культурі: люди, спільноти, стани» (А. Ручка, 2017), «Збій соціальної матриці» (М. Шульга, 2018), «Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри» (Л. Скокова, 2018), «Модернізація: теорія, практика, цивілізаційний вимір» (В. Пилипенко, 2016). Серйозні наукові здобутки зроблені у працях Н. Костенко, Л. Скокової, М. Шульги, С. Макеєва, А. Ручки та інших українських вчених.

Декілька колективних монографій видав Інститут культурології Національної академії мистецтв України, серед яких «Нові медіа в сучасному суспільстві: культурологічний вимір» (В. Судакова, 2017), «Від мультикультуралізму до транскультурності: проблема збереження цінностей цивілізованого співіснування» (В. Судакова, 2018), «Дитяча субкультура в Україні: традиції та сучасність, культурологічний контекст» (С. Волков, 2018) та інші. Проте за межами пізнавальних координат значених теорій та наукових праць залишаються

відповіді на питання про те, які соціальні сили, інститути, спільноти та групи людей беруть участь у модернізації культурних практик, які стимули потрібні для цього, якими можуть бути наслідки змін у різноманітних повсякденних та публічних комунікаціях з різним характером узгодженості, у тому числі з практиками ініціативної самодіяльності у вигляді самоорганізаційних спільнот громадян.

Метою цього дослідження є аналітичний розгляд культурних практик, як фундаментальних чинників суспільного життя, що в умовах глобалізації модернізують повсякденне життя, посилюють вплив самоорганізаційної активності спільнот на всі сторони суспільного та культурного простору.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи проблемні аспекти запропонованої тематики, насамперед, варто зазначити, що наприкінці ХХ століття відбулися кардинальні структурні зміни в житті людства. Особливо помітними зрушеннями стали процеси модернізації культурного простору розвинутих суспільств, у яких глобальні технологічні та соціокультурні трансформації створюють якісно нові форми соціальних взаємодій між індивідуальними й колективними суб'єктами суспільного життя. До того ж прискорення цих процесів обумовило появу й розповсюдження нових, іноді дивних, навіть екзотичних видів групових, інституціональних та міжособистісних відносин та об'єднань. Особливо важливою у такому «просторі» досліджень, насамперед, є спеціалізоване вивчення інноваційних стимулів глобальних суспільних перетворень як наслідку «інформаційної хвилі», що захопила всі сфери суспільного життя.

Зараз можна констатувати, що технічні досягнення в інформаційній сфері змінили майже весь традиційний комплекс вимог до культури спілкування, «створили» нових анонімних та віртуальних суб'єктів глобального та регіонального комунікативного простору, а також сформували та визначили зміни в повсякденному житті людей, залучаючи їх до споживання та використання оновлених «продуктів» глобального культурного виробництва — цінностей, зразків поведінки та мислення. Повсюдна інформатизація породила нові практики інтеграції або конфронтації та стимулювала модернізацію низки фундаментальних комунікативних феноменів, які, за своєю транскультурною суттю, впливають на різноманітність практик повсякденної сфери життя, нових форм спілкування й актив-

ності самодіяльних об'єднань.

У процесі дослідження прагматичної ефективності різноманітних культурних практик виявилось доцільним осмислення базових наукових категорій. Власне культурологічний напрям наукової аналітики акцентує увагу на системі відносно рівнозначних ключових понять. Тому, приймаючи до уваги змістовний контекст визначеної мети цієї праці, необхідно акцентувати на важливості аналітичного осмислення потреби в додатковій визначеності та концептуального уточнення понять «культурний простір», «практика», «культурна практика», «повсякденність» та «самоорганізація», які зараз активно залучені в науковий обіг вченими-суспільствознавцями.

«Культурний простір» — поняття, яке останніми роками набуло дуже значного поширення в науковій лексиці переважної кількості дослідників. Зазначимо, що потреба звертатися до визначення наукових категорій, обумовлюється загальним процесом епістемологічного розвитку соціологічного та культурологічного знання, у якому стало природним запозичення назв певних фундаментальних абстракцій з природничих галузей наукових знань. Власне саме з фізики та географії прийшов у соціологію та культурологію термін «простір», з геології — «страта», з хімії — «реакція» тощо. Прикладів багато. Але справа не в тому, що такого запозичення не варто робити, а в тому, що використані таким чином терміни змінюють свою первісну смислову визначеність і, незважаючи на набуття певної метафоричності, нарощують свій пояснювальний потенціал. Саме таким чином зайняв своє місце у філософії, соціології, культурології, історії термін «простір».

Варто вказати: вчені погоджуються, що будь-яке соціокультурне середовище можна назвати «простором», якщо воно існує як цілісна, структурована й стабільно відтворювана єдність взаємодій певних «елементів» — індивідуальних та колективних соціальних суб'єктів. Відомим є визначення соціального простору, який (за П. Сорокіним) завжди є певним чином упорядкованою сукупністю соціальних груп, верств, спільнот.

Визначення інших специфічних «просторів» суспільного життя загалом спирається на таке розуміння, однак потребує певних уточнень в аспектах більш деталізованого визначення смислових відмінностей понять «культурний простір», «кому-

нікативний простір», «простір спілкування», «медійний простір» та ін. Так, поняття «культурний простір» потребує більш детальної конкретизації поширеного розуміння змісту цього поняття як середовища, у якому різним способом співіснують різні суб'єкти культуротворення. Вочевидь, що до таких уточнень необхідно зарахувати й певні сутнісні ознаки, які узагальнюють специфічні тенденції суміщення культурних універсалій, спонтанної та керованої креативності, специфіку комунікативних процесів, мистецтво зі всією сукупністю факторів існування й розвитку, культурні анклавні зі своїм «простором».

В умовах глобалізації та експансії новітніх інформаційних технологій на просторову «територію» локальних культур в останнє десятиліття сформувалася нова реальність. Це, зокрема, інформаційно-медійний простір та інформаційний культурний простір — простори, у яких комунікації забезпечуються функціонуванням спільної мови (національної і глобальної) та інституціональній мережі розповсюдження інформації, що створюють стимули стабільного відтворення та утвердження якісно нового глобального культурного простору, який у процесі свого історичного руху поступово наповнюється діями, знаннями, переживаннями різноманітних суб'єктів, агентів, спільнот, залученими до різного рівня культурних практик.

«Культурна практика» — одна із поширених категорій філософії, соціології та культурології. Але, передуючи науковому поясненню змісту цього поняття, вважаємо, що спочатку варто зупинитися на категорії «практика». Ця категорія містить фундаментальний науковий і світоглядний смисл, бо в ній відображається найскладніший діяльний вимір цілеспрямованого зв'язку природних, культурних і міжособистісних зв'язків. Інтерес до цього поняття посилюється останніми роками, хоча різноманітні спроби визначення його пізнавального статусу мають довгу історію.

У класичному марксизмі цей термін мав суто «матеріалістичне» трактування, як сукупність дій у сфері матеріального виробництва, наукових експериментів та революційних, тобто соціально-перетворювальних дій. Але, варто зазначити, що навіть у свій час популярна критика марксистського (матеріалістичного) розуміння практики не стала основою нового підходу до розуміння практики як інформаційно наповненої взаємодії, тобто просто-

ру мінливих, рухливих і одночасно відтворюваних реалій суспільного життя. У дослідженні природи суспільних інтеракцій поняття практики й культурної практики специфічним чином відображають глобальний універсалізм саме феномену культурної практики як конструктивного елемента онтологічної основи соціокультурної єдності людства. Тому й поняття «культурна практика», як теоретичне відображення універсального фундаменту цивілізованого буття людства, повинне визначатися як основоположна категорія новітньої теорії глобальної культури.

З огляду на сказане доцільно звернути увагу на те, що в середині ХХ століття Ю. Габермас наголошував на важливості формування та розвитку наукового комунікативного підходу до визначення онтологічної специфіки практики з позиції ідентифікації її культурно-репродуктивних засад. Саме тому вчений розумів культурну практику як реальність взаємозв'язків суб'єктів, що знаходяться в просторі взаємовизнання за допомогою здатності поділяти культурні смисли, що засвоюються інтерсуб'єктивно, тобто він зауважує, що в процесі інтеракції її учасники розуміють один іншого й саме тому вони наслідують у своїх діях певну культурну традицію, яка стабільно відтворюється людьми як онтологічне джерело та база соціального консенсусу. І. Гофман також під культурною практикою розумів безперервно відтворюваний продукт повсякденних узаємовідносин та спільних смислових інтерпретацій, які створюються, позитивно сприймаються та підтримуються людьми в контекстах конкретних ситуацій їхніх узаємодій та комунікацій.

У новітній соціології та культурології проблема досліджень культурних детермінант практичних дій людей розроблялася також П. Бурдьо, Е. Гіденсом, Г. Гарфінкелем, М. Фуко, Н. Еліасом та іншими відомими дослідниками. Вони запропонували різні теоретичні підходи до трактування поняття «практика», численні й багатовимірні уточнення її структурних та функціональних суспільних проявів. Варто вказати, що певною спільною рисою таких досліджень є спроба конкретизації змісту категорії «практика» шляхом розділення понять «суспільна практика» та «культурна практика». Зрозуміло, що це розділення здається певним чином схоластичним, проте воно має певне теоретичне значення, тому що відмінності між «суспіль-

ним» та «культурним» у практичних діях людей вочевидь характеризують свою специфічну царину відображення соціальної реальності.

Звісно, що сам зміст цих понять протягом останніх років ставав об'єктом концептуального переосмислення. Але, загалом, зараз можна стверджувати, що в онтологічному вимірі сфера культурних та культурно-репродуктивних практик — *це певним чином сформоване діями людей специфічне поле реальних подій, відносин та комунікацій між індивідуальними та колективними соціальними суб'єктами, які відтворюють та продукують специфічну реальність повсякденного життя, котра спирається на систему сталих, буденних, традиційних культурних зразків та конвенціональних вимог забезпечення реального та можливого гуманного ненасильницького соціального порядку.*

Зазначимо, що в концептуальних межах запропонованого нами тлумачення доцільно стверджувати, що сфера культурної репродукції тісно пов'язана з процесами соціальної інтеграції та соціалізації, які трансформуються під впливом тенденцій глобалізації та індивідуалізації суспільного життя. Зокрема, зростає глобальна значущість персоніфікованих культурних практик, їхній вплив на розвиток сучасних напрямів суспільної, культурної, мистецької творчості. Саме тому культурно-репродуктивні практики — це інтеракції, що відтворюються завжди як ресурс перспективної трансформації культурного простору, як ресурс модернізації суспільного життя.

Таким чином, категорія «культурна практика» є важливою науковою абстракцією культурологічного, соціологічного і філософського знання. Вона відображає інтегральну систему взаємодій і комунікацій між індивідами, групами, інститутами та транснаціональними суб'єктами суспільного життя. У реальному культурному просторі культурні практики змінюються відповідно до історичних, економічних і соціокультурних змін і, одночасно, зберігають основні сутнісні властивості, тобто мають транскультурну природу й смислові прогностичні проєкції.

Варто також враховувати, що статус, масштаб і рівень розвитку культури і, відповідно, культурних практик, по-різному впливають на системи соціального порядку різних типів суспільств: традиційного, індустріального, інформаційного. Цей факт має велике значення і потребує врахування

у дослідженнях українських реалій, тому що в українському суспільстві доводі виразно спостерігаються традиційні розбіжності, ціннісна та ідеологічна конфронтація культурних практик, які певним чином співіснують у межах публічної сфери та повсякденного життя людей.

Повсякденність. Доцільно констатувати, що саме, спираючись на поняття «практика», «культурна практика», «культурно-репродуктивна практика», вчені формують різні концептуальні моделі феномену повсякденності. Дійсно, проблематика культурних практик має безумовно актуальний онтологічний вимір, який полягає в тому, що в будь-якому суспільстві завжди є комплекси культурних практик, які утворюють фундамент життя суспільного людей, їхніх дій, відносин та способів спілкування. Загалом таких «комплексів» багато, тому й вивчати їхні специфіковані форми цікаво й потрібно, але й неможливо в межах однієї статті.

Як, у певному сенсі, гіпотетичне уявлення, у контексті дилеми *публічної та приватної сфери* доцільно виділити та здійснити аналіз деяких елементів культурного простору, які під впливом «хвилі» постмодерного тиску на усталені, традиційні спільноти та соціальні групи виявилися здатними до якісної трансформації. До числа таких елементів можуть бути приналежними поширені практики соціальних та культурних дій, норми, умови єднання людей, форми їхнього спілкування та ступеню залежності від контролю з боку соціальних інститутів. Урахування різних аспектів якісної трансформації таких елементів слугує підставою доцільності розрізнення двох типів соціальних спільнот: 1) це спільноти, члени яких узаємодіють у межах інституціонально контрольованих нормативних регламентів свого повсякденного існування та 2) спільноти, які перебувають за межами повсякденного контролю, члени яких узаємодіють у об'єднаннях, які функціонують на засадах самоорганізації.

Ці два типи спільнот схожі в тому, що основою їхнього існування є соціальна та культурна солідарність, тобто стан безумовної єдності думок стосовно якихось правил, ідей, цінностей та норм поведінки, незважаючи на те, що постмодерна реальність її помітно специфікує. Але вони різняться декількома ознаками. Повсякденність — обов'язкова, самоорганізація — вільна, тому й практики різні: наприклад, повсякденному житті притаманні осо-

бливі практики привітань (більш звичайні, неформальні, жартівливі, сердечні тощо), у той час як у самоорганізації вони мають більш формальний, раціональний, етикетний характер. Мають спільні риси в практиках розмов, правил погоджень (писаних і неписаних), обговорень, підтримки дружності, залучення або відхилення учасників і таке інше. Звісно, самоорганізація завжди має шанс перетворитися на повсякденне спілкування, тоді і їхні ознаки стануть однаковими.

Чому ми кажемо, що «повсякденність обов'язкова, а самоорганізація — вільна»? Тому що сфера повсякденності є колом у чомусь близьких людей: це сусіди, родичі, земляки, одновірці, спілкування з якими є обов'язковим, у той час як самоорганізація — осередок «учасників», людей, які вільно входять до нього й так само вільно виходять. У самоорганізації основою єднання є певна ідея, місце зустрічі й спілкування, «офіс», єдність мети, взаємна зацікавленість і відповідні практики. Загалом у існуванні таких сфер багато спільного, багато специфічного, але й та, й інше є простором постійного використання й відтворення (репродукції) загальних і особливих культурних практик.

Дослідження культурних практик як особливого виду соціальних узаємодій, зв'язків і стосунків є об'єктом багатобічних уявлень і наративів. Навіть з позиції найпростіших буденних уявлень очевидним є нескінчений перелік різних видів культурних практик: розмовляти, читати, рахувати, жартувати, будувати, вирощувати рослини, виголошувати промови, виховувати дітей і таке інше. Культурними практиками є проведення зустрічей, вистав, благодійність, це — практики допомоги, випрошування, гостинності, привітань, благодійності, невтручання, конфліктності, ворожнечі й навіть лайки й бійки, усе це є культурними практиками. Вони в реальному вимірі утворюють складну й суперечливу «живу тканину життя». На цьому слушно наголошує українська дослідниця Л. Скокова в праці «Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри» (Скокова, 2018). Вона пише:

Від дій, які здаються нам природними, — настільки вони є швидкими, непомітними й рутинними, до явно складних комплексів дій, як-от: турбота про дітей, розроблення архітектурного проекту, побудова літака, створення

симфонії чи винайдення нової вакцини — усі звичайні повсякденні заняття мільйонів людей і ті, які ми вважаємо складними неординарними діями (подіями), можна розглядати в ракурсі практик (Скокова, 2018, с. 5).

Варто зазначити, що зосередження уваги на реальних подіях, зв'язках з оточенням, повсякденних діях, урахування значення побутових реакцій звичайної людини, знань і поведінкових настанов з власного життєвого досвіду, обов'язків, переваг і помилок фокусує розуміння культурних практик як комплексу дій і взаємин. Тому легко довести, що культурні практики є, по-перше, природними, рутинними, «автоматичними»; по-друге, складними (структурованими за ознаками цілі, мотиву, традиції, алгоритму, кількості виконавців і тому подібне); по-третє, у практиках вибудовуються, відтворюються і змінюються інститути, організації, структури соціальних груп (класових, етнічних, вікових, гендерних тощо); по-четверте, у практиках підтримуються і змінюються уявлення, смисли, соціальні та культурні ідентичності членів соціумів; і, по-п'яте, культурні практики — важливий вимір реформування громадського життя, який може сприяти їй, одночасно, перешкоджати конструктивним змінам, а також стимулювати або гасити цивільний активізм.

Дослідження особливостей культурних практик та новітніх змін у повсякденному житті на сьогодні є важливим дискусійним напрямом соціологічних та культурологічних досліджень. Дійсно, сучасний глобалізований світ постає як арена дуже швидких соціальних змін, які сприймаються переважною більшістю вчених як суттєві умови трансформації не лише повсякденних практик, але й фундаментальних засад організації суспільного життя. І навпаки: не лише фундаментальних засад суспільного життя, але й сфери повсякденних практик, які торкаються майже кожної людини.

Насамперед, варто зауважити, що повсякденність — це завжди простір «роботи» культури, це процес життєдіяльності людей, яка розгортається в соціальній ситуації на підставі самоочевидності та буденного досвіду. Загалом прийнято вважати, що «повсякденність» — це поняття, зміст якого відображає певну систему різноманітних процесів переживання конкретними індивідами свого рутинного буденного життя на основі усвідомлення ними

самоочевидної пізнавальної та практичної значущості раціонально впорядкованого накопиченого та засвоєного людьми соціального та культурного досвіду. Як онтологічний феномен повсякденність є безпосереднім, «наївним» виразом персоніфікованого життєвого світу людей. Вочевидь, що таке розуміння сприяє розумінню повсякденності як універсальної транскультурної основи людського співіснування.

Водночас, як неподільна цілісність людського буття, повсякденність є суперечливим транскультурним комунікативним феноменом, що відтворюється людьми, як уважає Мішель де Серто, завдяки специфічним «процедурам винахідливості» з метою «формалізації практик» та встановлення сприятливих соціально гомогенних умов та цінностей існування «маргінальної більшості» (Серто, 2013, с. 48). Тобто феномен повсякденності специфічним чином позначає певну систему цінностей позитивно сприйнятих такою маргінальною більшістю цінностей, конструктивне суспільне значення яких постійно критикується та відкидається інтелектуальною елітою. Як доводить у своїй праці М. Маффесолі:

Саме буденні цінності, без сумніву, стають джерелом бурхливої уяви, завдяки чому виникають різні форми строкатих ідей, яскраві ілюстрації до яких легко знайти в численних сучасних феноменах, хоча жодна з них не сприймається серйозними людьми, впевненими у своїх упередженнях і правильності власного бачення (Маффесолі, 2018, с. 19).

Вчений зауважує, що в реальному суспільному житті не існує нічого одномірного, тому «повсякденне життя відбувається за межами різноманітних раціоналізацій і легітимацій» (Маффесолі, 2018, с. 227).

Подібних поглядів придержується і британський вчений А. Грінфілд, який доводить, що основоположні практики повсякденного життя людей формуються новітніми інформаційними технологіями, які не лише сприяють радикальному розширенню простору віртуалізованих комунікацій, але й призводять до посилення глобальної тенденції дематеріалізації людського життя (Грінфілд, 2018, с. 23–48).

У своєму фундаментальному дослідженні

цей науковець указує на важливість врахування трьох важливих обставин, які позначають основні вектори радикальних змін усталених структур (тобто культурних практик) повсякденного життя. По-перше, це зростаючий вплив на буденне життя людей нових соціальних суб'єктів як носіїв тих технологічних інновацій, без яких сучасні люди вже не можуть ефективно вирішувати базові завдання свого життя. «У результаті наша здатність компетентно виконувати повсякденні обов'язки тепер залежить від різних непрозорих чинників — від речей, про які нам раніше просто не треба було задумуватися» (Грінфілд, 2018, с. 27). По-друге, у сучасному глобальному комунікативному просторі зараз відбувається прискорена еволюція змісту всіх усталених соціальних конвенцій, які традиційно дають людям відчуття фундаментальної екзистенціальної значущості соціального контексту повсякденного життя. По-третє, новітні цифрові технології пропонують людям відносно обмежений та уніфікований «репертуар звичок та ментальностей», які не дозволяють людям здійснити однозначний правильний вибір дійсно необхідних, а не надлишкових речей для організації свого повсякденного буття. У результаті зростає залежність буденного життя людей від бізнес-моделей різних корпорацій, які намагаються сформувати радикально нові символічні та речові стилі масового споживання (Грінфілд, 2018, с. 27–28)

Означені нами три погляди загалом фіксують суперечливий характер соціального впливу основних транскультурних чинників комунікативних практик на процеси відтворення повсякденного життя в глобалізованих полікультурних суспільствах. Вочевидь, важливо враховувати, що у своїх інтегральних формах повсякденне життя людей завжди певним чином характеризує ресурсну основу їхнього безпечного співіснування та певну культурну модель їхнього виживання. Культурна модель виживання спирається на конкретні культурні практики, такі як трудова, виховна, сімейна, шлюбна, практики договорів та практики ворожнечі, практики гостинності та подарунків, дозвілліві практики тощо. Але в умовах постмодерних трансформацій ці та інші культурні практики організації повсякденного життя людей також змінюються, перетворюються, набувають нових рис у напрямку формування нових «задоволень» і нових ризиків.

Самоорганізації. Важливим проявом модерні-

зації культурних практик є посилення ролі й впливовості певних добровільних суспільних угруповань, які функціонують на засадах ініціативної та самодіяльної активності людей. Невипадково особливої актуальності набули наукові дослідження культурного потенціалу самоорганізованих громадянських угруповань — відносно вільних, великих і малих, незалежних від державних інституцій громадських спільнот, кількість яких постійно зростає, а впливи на різні сторони суспільного життя посилюються. Цей факт докладно досліджується у праці В. Степаненка «Громадянське суспільство: дискурси і практика», у якій він звертає увагу на зростаюче значення об'єднань громадянського суспільства та новітню специфіку їхньої діяльності. Автор пише, що сучасний дискурс громадянського суспільства розвивається, поєднуючись із дискурсом добрососусідського, справедливого суспільства, і в «цих обставинах особливо актуалізується соціальна мета та спрямованість громадських самоорганізованих ініціатив та рухів, їхня сутнісна орієнтація на концепцію суспільного блага. Сучасний дискурс також долає схематичне й спрощене уявлення про громадянське суспільство як лише діяльність мережі неурядових організацій та асоціацій. Самоорганізований громадянський активізм, нові мережеві громади та солідарності дедалі частіше не пов'язані з критеріями належності чи формального членства громадян у неурядових організаціях» (Степаненко, 2015, с. 9).

Загалом варто констатувати, що в соціологічних та культурологічних дослідженнях феномен суспільної самоорганізації певними чином вивчається представниками різних напрямів та спеціалізованих теорій, але переважно лише в межах проблематики концептуального осмислення відмінностей між формальними та неформальними організаціями та групами. Загалом така дослідницька стратегія наочно відображається і у відомих соціологічних підручниках. Наприклад, Е. Гіденс у главі «Сучасні організації» (Гіденс, 1999, с. 341–361) та Дж. Масіоніс у главі «Групи та організації» (Масіоніс, 2004, с. 238–242) у своїх спробах визначити ознаки формальних та неформальних організацій розглядають неформальні організації, тобто «самоорганізації», лише як підсистеми формальних організацій, які є лише специфічним пом'якшенням бюрократизованих стосунків між представниками формальної організації. Здається, що не випадково

термін «самоорганізація» у переважній більшості соціологічних праць не має чітких категоріальних ознак. Складність визначення цього терміну полягає в тому, що комплексна та суперечлива онтологія новітніх форм самоорганізації різних громадянських об'єднань реально існує в специфічних проявах, коли маскують свій формальний «організаційний» статут, побічні форми діяльності, реальну ресурсну «залежність» від держави, від корпорацій, від інших інституцій. Тому аналітичний розгляд феномену культурної самоорганізації в онтологічному вимірі, нових видів та суперечливих функцій культурних практик у діяльності самоорганізацій виступає складним, цікавим та актуальним об'єктом для аналізу.

Насамперед, варто враховувати, що глобалізація особливо помітно позначилася на зростанні значущості демократизації, тобто посилення громадянської активності людей різних регіонів та континентів. Наслідком стає різке зростання кількості об'єднань, груп і спільнот, які на принципах самоорганізації реально починають впливати на владу, на її інституціональні підсистеми, на моральний «клімат» у суспільстві. Невипадково зміст даного визначення може набути певної конкретизації через поняття «політична самоорганізація», «економічна самоорганізація», «суспільна самоорганізація» тощо. Серед цієї низки понять термін «самоорганізація культури» фокусує увагу дослідників на специфічному об'єкті пізнання — сфері суто культурних (художніх, мистецьких, освітніх, наукових) явищ, процесів та специфічних способів дій людей.

Поняття «самоорганізація» часто тлумачиться вченими в контексті синергетичного підходу в дослідженнях соціальних систем, визначення можливостей існування самоорганізації як дій навколо базового «агента» її структури — так званого атратора, який провокує (створює) хаос та одночасно є налаштованим на його подолання, що стимулює розвиток системи. Пошук та ідентифікація дії атраторів, по суті, є одним із найважливіших завдань аналізу самоорганізаційних процесів, які протікають у складних відкритих системах. Використання такого фізико-технологічного визначення має сенс; він полягає в тому, що будь-яка, на перший погляд, спонтанна, вільна, стихійна, абсолютно добровільна тощо група людей завжди має свого «атратора» й іноді його усунення або нейтраліза-

ція руйнує це «самоорганізоване» об'єднання.

Таким чином, «самоорганізація» — це поняття, у якому відображається складний процес неінституційного впорядкування інтересів, намірів та дій соціальних суб'єктів, які об'єднуються на засадах певних спільних ідей, почуттів, інтересів та використанні особливих практик у різних соціокультурних сегментах суспільства. «Культурна самоорганізація» — категорія, котра фіксує здатність певної групи впорядковувати саме культурні процеси за межами формалізованого, інституційного, бюрократизованого регулювання, здатність підтримувати стійкість і рівень упорядкованості в умовах змін внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, тобто це специфічне групоутворення, яке більш-менш спонтанно виникає і більш-менш оптимально реагує на небезпечні умови з метою самозбереження.

Важливо зауважити, що в онтологічному вимірі культурна самоорганізація є одночасно і явищем, і процесом. Як явище, культурна самоорганізація — це комплекс ініціативних, самодіяльних практик, соціальні суб'єкти яких (індивіди, групи, соціальні верстви) відзначаються схильністю до формування та поширення узгоджених комунікативних конвенцій як організаційної основи соціального порядку певного об'єднання. Як процес, культурна самоорганізація — це система практик, «порядок» дій, які здійснюють конкретні живі люди зі своїми почуттями, знаннями, ідеологемами, здібностями й талантами. Культурна самоорганізація добре функціонує в умовах монокультурного буття системи, але в умовах полікультурності вона розпадається на більш-менш специфіковані групи, які підпадають під впливи економічних, політичних, релігійних чинників, що іноді суттєво деформують її здорову сутність. Тому в умовах переважно полікультурного устрою сучасних суспільств, в умовах новітніх змін глобального суспільства, культурна самоорганізація набуває двоякої значущості: як безумовно схвальна форма самодіяльності членів, які реалізують свою зацікавленість, свободу самовиявлення і, одночасно, можуть ставати, як несвідомо, так і свідомо, «засобом» реалізації намірів зовнішніх агентів, які не тільки не можна схвалювати, але й треба забороняти.

Що різнить самоорганізації від інших суспільних об'єднань? Вони неструктуровані або слабкоструктуровані, не мають чіткого лідерства або мають декілька лідерів, зв'язки між учасниками

непримусові, участь у конкретних діях, подіях, акціях добровільна, «вхід» та «вихід» з групи також вільний, репресії до порушників відсутні. Це специфічна і навіть трохи загадкова спільнота. Дослідження таких спільнот має і наукову, і соціально-прагматичну актуальність. І тоді перед науковцями постає декілька проблемних питань, відповіді на які потребує первинна концептуалізація.

По-перше, це визначення (опис, структура, функції, причини, наслідки дій тощо) самоорганізації, на відміну від формальних організацій, бюрократична будова яких, як «цільових союзів», була доволі детально описана ще М. Вебером та багатьма його послідовниками.

По-друге, це створення системи узагальнених характеристик самоорганізаційного потенціалу сучасних великих і малих спільнот будь-якого спрямування, докази або спростування більшої або меншої ефективності саме неформальних організацій у формі самоорганізації.

По-третє, це конкретизація та розвиток концептуально-категоріальних засад дослідження культурної самоорганізації, що потребує детального вивчення усталених та мінливих смислів існування цілком легальних або ж навіть таємних гуртків та груп, які є вільними, спонтанно діючими спільнотами та мають за мету позбавлене соціального контролю «чисте» спілкування.

По-четверте, це з'ясування причин, масштабів та наслідків зростання суспільної (громадянської) активності у всьому світі, яка проявляється в діяльності різного роду об'єднань, у тому числі таких, що діють на основі самоорганізації і які мають серйозні ризики для суспільства внаслідок своєї функціональної закритості та реальної або можливої радикалізації дій своїх членів.

По-п'яте, це вивчення технік (тобто культурних практик) самоорганізації у різних сферах суспільного життя (культурної, суспільної, політичної), які змінюються під впливом глобалізації, віртуалізації, рекламізації, індивідуалізації.

Спочатку варто зауважити, що найбільш широко розуміння самоорганізаційної діяльності, процесів становлення та розвитку самоорганізацій, як сфери соціокультурної активності людей, потребує визначення та характеристики спільнот, які виступають як самоорганізовані групи. Практики самоорганізації реалізуються та специфікуються на засадах об'єднання в групі або спільноті різних

людей, яких поєднують деякі фактори. Безперечно, на першому місці знаходяться фактори базової ідеї або «загального» почуття, навколо яких збираються люди, тобто фактор солідарності, коли члени об'єднання поділяють важливість знання, переживання сумісності та згодні на певні особистісні утруднення, пов'язані із присутністю, можливо фінансовими втратами, участю в обговореннях, акціях тощо. Так, у якості ідеї, яка всім подобається, може виступати самоорганізація «заради спілкування». Може саме така група й представляє «чисту» самоорганізацію?

Наприклад, у повсякденному житті мешканців Великої Британії, яка є визнаною країною своєю прихильністю до традицій, а також у інших європейських країнах постійно продукувались практики культурних об'єднань у вигляді «клубів». До вступу в «клуб» нікого не агітували, їхнє самоорганізоване життя виробило специфічну «клубну культуру», яка була ознакою престижу та статусу. Центральною ідеєю була специфікована практика спілкування, проведення вільного часу, розваг. Клубна культура будувалася і підтримувалася фінансовими внесками членів клубу. Для певної групи людей звички й правила клубної культури були ознакою приналежності до вищого прошарку, тобто базові принципи самоорганізації виражені майже в чистому вигляді. Повністю незалежна від держави, від інших інституцій, добровільна участь, згуртованість на засадах обраних спільних цінностей, свобода входу й виходу, кодекс поведінки, відсутність покарань за його порушення. Звісно, що й у цій практиці були соціальні та культурні межі — елітарність, малочисельність, фінансовий, майновий ценз, але це, враховуючи зміст різних літературних описів, безумовно є культурною практикою самоорганізації.

Не менш важливими факторами існування самоорганізації виступають позиції згуртованості, солідарності та масовості. Усі вони діють не без обмежень. Наприклад, масовість не є обов'язковою ознакою. Ще до однієї групи важливих ознак визначеності самоорганізації належить фактор незалежності, насамперед, від держави та державних інституцій, вільне право входження і свободу виходу з «майданчика» самоорганізації, свободу вибору місця на цьому «майданчику»; свободу вибору керівника, лідера, групи активістів, їхньої підтримки, критики або відсторонення; далі варто враховувати

фактори й засоби залучення нових учасників до самоорганізованої групи, які, зазвичай, здійснюються, засновуючись на особистісних контактах, дружніх відносинах з однодумцями, хоча, звісно, є безумовні ефекти й від рекламування, медійних та інтернет-повідомлень. У такому зв'язку дуже цікавим зараз постає питання про феномен «флеш-мобів». Так, це абсолютно нова (постмодерна) форма спілкування. Чи є така зустріч, така комунікація самоорганізацією? І так, і ні, тобто є багато відмінностей, але в одному, базовому, фундаментально значущому питанні вони схожі. Це фактор добровільності, свобода бажання, свобода участі й свобода виходу, що роблять ці оригінальні сучасні комунікативні практики модифікованими видами самоорганізації.

Аналіз соціальної структури будь-якого суспільства показує, що самоорганізації продукуються постійно. Їхня кількість зростає, їхня наявність відображає лібералізацію й демократизацію соціокультурного простору, у якому для учасників є багато можливостей виявити свою індивідуалізовану сутність і цікавість на різноманітних майданчиках, де розгортаються, стикаються, співвідносяться у різних формах політичні, економічні, соціальні, соціетальні, культурні проблемні явища. Відповідно до нагальності потреби у вирішенні таких проблем, виникають самоорганізовані групи зі своїми практиками у сферах економіки, політики, культури, громадянської активності. Наприклад, у економічному житті дуже помітними в якості самоорганізацій виступають добровільна кооперація, спілки бізнесменів (явні й таємні), каси взаємодопомоги тощо; у політичній сфері — саме форми «чистої» самодіяльної практики — віче, спонтанні мітинги, демонстрації, масові рухи, стихійні виступи проти влади або на її підтримку; у соціальній та соціетальній сферах суспільна самоорганізація виявляється у невеликих тимчасових групах (домовласників, ошуканих інвесторів, пенсіонерів, інвалідів; також це групи активістів, які протестують проти свавільної забудови міського простору, руйнації дитячих майданчиків, шкільного булінгу, неефективної роботи транспорту, недотримання стандартів екологічної безпеки тощо). Важливо враховувати, що діяльність таких невеликих тимчасових груп доводі часто знаходить підтримку з боку великих самодіяльних об'єднань, як вже великих соціальних рухів (за права людини та демокра-

тичні свободи, за права жінок та дітей, за «зелену» енергетику, проти гендерної та расової дискримінації, неконтрольованої міграції, убивства домашніх та диких тварин).

І, врешті, культурна самоорганізація — це спілки, товариства, союзи, які створюються задля вирішення проблем співіснування різних художніх, мистецьких, просвітницьких, освітніх колективів, неформальних комунікацій і спілкування з колегами, творчими групами, які формуються без допомоги державних інституцій, але можуть бути підтримані ними, у тому числі фінансово. Поширеними практиками таких культурних самоорганізацій, зазвичай, є благодійні концерти, вистави й перформанси, вуличні спектаклі й фестивалі (класичної, джазової музики, виступи народних танцювальних та хорових колективів, оркестрів, та рок-груп).

До того ж необхідно наголосити на важливій особливості сфер культури та культурних практик самоорганізації. Для культурного простору у вузькому сенсі (який відтворюється художніми, мистецькими, письменницькими та іншими креативними практиками) базовим є життя і праця діячів культури, тобто активних суб'єктів (атракторів) культурних практик, які їх продукують, транслюють, розповсюджують різноманітні культурні «продукти», зберігають і помножують культурні цінності. Процес такої культурної діяльності призводить до важливих соціальних наслідків інтегративного характеру, які суттєво посилюють самоорганізаційний потенціал культури. Це й нові форми спільної праці на основі розвитку корпоративної культури, нові культурні стимули причетності людей до особливих гуманізованих форм існування, поведінки, мислення, підтримки групових цінностей, новітніх технологій соціалізації, технік самозбереження, самозахисту.

Надана інформація загалом формує стимули нового розуміння зміни традиційної соціально-стратифікаційної моделі організації суспільного простору. Вивчаючи саме такі зміни, дослідники виявляють ексклюзивні «механізми» створення нових умов «гуртування», серед яких виділені нами ознаки культурних практик самоорганізації мають не лише пізнавальну значущість, але й виразний прагматичний ефект. У системі таких «умов» важливими є морфологізм стосунків, свобода вибору форми й часу участі в спільноті або товаристві, незалежність та самодостатність.

Завершуючи, варто зробити таке доповнення. Програма наукових досліджень проблеми культурних практик самоорганізації повинна передбачати аналіз багатьох питань, які, природно, не можуть бути розглянуті в межах однієї статті. Важливе місце серед таких питань посідає проблема, поперше, «закритих» неформальних організацій. Вони відрізняються від «відкритих» декількома властивостями. Наприклад, це різні молодіжні групи, які живляться настановами на таємність, романтику, «ігровими» практиками збереження цілісності (клятиви, братерство, жертвність) і настільки захоплюються ними, що втрачають зв'язок із реальністю, радикалізуються та в умовах саме юнацької захопленості, сміливості, героїзації перетворюються на небезпечні, у тому числі й терористичні групи. Але тоді вони вже не є самоорганізаціями, у них з'являються авторитарні лідери, жорстка охорона, дисципліна, кодекс честі, борг товариства, практики помсти тощо. Тобто такі об'єднання, з досвіду спостережень, дуже часто перероджуються на спільноти з цілями небезпечними для державних, а також суспільних та громадських структур.

Крім того, безумовної уваги дослідників потребують самоорганізації особливого типу, які пов'язані із кримінальним світом; вони мають вигляд контркультурної групи, однак, безумовно, відрізняються від художніх, мистецьких, наукових товариств. Більше того, саме у таких групах дуже високі можливості для інституціоналізації, як стимулу підвищення ефективності кримінальної діяльності та, хоча спільна «об'єднуюча» ідея таких груп дуже проста, це — збагачення. Боротьба держави, громадськості, усього суспільства з ними є дуже важкою. У цивілізованому світі такі об'єднання переслідуються.

Висновок. Глобалізація стала впливовим фактором привабливості демократичних цінностей в організації суспільного порядку, змін та перетворень багатьох сфер як повсякденного так і публічного життя людей. Формування та утвердження глобальної культури людства загалом позначається конкурентним характером співіснування різних культурних практик, яким притаманна власна просторова ідентичність.

Поняття «культурний простір», «практика»,

«культурна практика» є фундаментальними категоріями сучасного соціогуманітарного знання, які є важливими пізнавальними інструментами відображення складних взаємозв'язків людини, природи, суспільства, особи, групи, праці, традицій, культури, спілкування, а також комплексів усталених практик дій і відносин.

«Повсякденність» — поняття, зміст якого відображає певну систему процесів переживання конкретними індивідами та групами свого звичайного буденного життя, а також усталену систему культурних практик, яку люди вважають раціональною та ефективною на основі усвідомлення ними значущості накопиченого соціального та культурного досвіду.

Повсякденне життя людей завжди певним чином характеризує ресурсну основу їхнього безпечного співіснування та певну культурну модель їхнього виживання, яка спирається на конкретні культурні практики: трудова, соціалізаційна, сімейна, шлюбна, практики договорів та практики ворожнечі, практики гостинності та подарунків, дозвіллієві практики. Але в умовах постмодерних трансформацій вони осучаснюються, змінюються, перетворюються, набувають нових рис у напрямку формування нових «задоволень» і нових ризиків.

Інформаційні технології посилили вплив на всі сторони суспільного життя самоорганізацій — відносно вільних, великих і малих, незалежних від державних інституцій громадських спільнот, кількість яких постійно зростає, а впливи на різні сторони суспільного життя посилюються. «Самоорганізація» — поняття, у якому відображається складний процес позаінституційного впорядкування інтересів, намірів та дій соціальних суб'єктів, які об'єднуються на засадах певних спільних ідей.

Самоорганізації — це групи з певними ознаками. Вони неструктуровані або слабоструктуровані, не мають чіткого лідерства або мають декілька лідерів (неформальних), зв'язки між учасниками непримусові, належність, а також участь у конкретних діях добровільна, «вхід» та «вихід» з групи також вільний, репресії до порушників відсутні. Їхня модернізація має як позитивні, так і негативні прояви, дослідження таких спільнот має і наукову, і соціально-прагматичну актуальність.

Література:

- Гіденс, Е. (1999). *Соціологія*. Пер. з англ. Віктор Шовкун, Анатолій Олійник. Київ: Основи.
- Гринфилд, А. (2018). *Радикальные технологии. Устройство повседневной жизни*. Пер. с англ. И. Кушнарева; под редакцией С. Шукиной. Москва: Изд. дом «Дело» РАНХ и ГС.
- Масионис, Дж. (2004). *Социология*. Пер. с англ. З. Замчук, С. Комаров, А. Смирнов. СПб: Питер.
- Маффесолі, М. (2018). *Час племен. Занепад індивідуалізму в постмодерному суспільстві*. Пер. з фр. В. Плющ; за наук. ред. Е. А. Афоніна. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Де Серто, М. (2013). *Изобретение повседневности*. Пер. с фр. Д. Калугина, Н. Мовнина; ред. Ермошина К. СПб: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге.
- Скокова, Л. (2018). *Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри*. Київ: Інститут соціології НАН України.
- Степаненко, В. (2015). *Громадянське суспільство: дискурси і практика*. Київ: Інститут соціології НАН України.

References:

- Giddens, A. (1999). *Sociologiya [Sociology]* (Viktor Shovkun, Anatolii Oliinyk trans. from English). Kyiv: Osnovy. (in Ukrainian)
- Greenfield, A. (2018). *Radikalnye tehnologii. Ustrojstvo povsednevnoj zhizni [Radical Technologies. The Design of Every Life]* (I. Kushnareva trans. from English; Ed. by S. Shchukina). Moscow: Publishing House "Delo" RANEPА. (in Russian)
- Macionis, John J. (2004). *Sociologiya [Sociology]* (Z. Zamchuk, S. Komarov, A. Smirnov trans. from English). St. Petersburg: Piter. (in Russian)
- Maffessoli, M. (2018). *Chas plemen. Zaneпад individualizmu v postmodernomu suspilstvi [Le temps des tribus. Le déclin de l'individualisme dans les sociétés de postmodernes]* (trans. from French by V. Pliushch; Ed. by E. Afonina). Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». (in Ukrainian)
- De Certeau, M. (2013). *Изобретение повседневности [L'Invention du Quotidien]*. (D. Kalugina, N. Movnina trans. from French; Ed. by K. Ermoshina). St. Petersburg: Izdatelstvo Evropejskogo universiteta v Sankt-Peterburge. (in Russian)
- Skokova, L. (2018). *Kulturni praktyky v suchasnomu suspilstvi: teoretychni pidkhody ta empyrychni vymiry [Cultural practices in modern society: Theoretical approaches and empirical dimensions]*. Kyiv: Instytutu sotsiolohii NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
- Stepanenko, V. (2015). *Gromadianske suspilstvo: dyskursy i praktyka [Civil Society: Discourses and Practices]*. Kyiv: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy. (in Ukrainian)

Судакова Валентина Николаевна

Культурные практики и проблемы их модернизации в культурном пространстве современных обществ

Аннотация. В статье исследуется специфика культурных практик как феноменов культурного пространства глобализованного социального мира, их роль в процессах модернизации повседневных коммуникаций и практик инициативной самостоятельной активности людей, социальная значимость которых возрастает в условиях современных общественных трансформаций. Определено содержание понятий «культурное пространство», «культурная практика» и «повседневность» как познавательных инструментов отображения системы разнообразных процессов воспроизводства людьми своей повседневной жизни на основе накопленного социального опыта.

Автором проанализированы условия формирования и распространения в культурном пространстве объединений, групп и общностей, которые на принципах самоорганизации реально осуществляют демократическое влияние на власть и ее институциональные подсистемы, на моральный «климат» в обществе. Самоорганизации рассматриваются как относительно свободные, независимые от государственных институтов общественные сообщества, которые на основе самоуправления способны выражать и упорядочивать интересы, намерения и действия социальных субъектов, которые объединяются вокруг важных для общества определенных совместных идей. Определены признаки и функции самоорганизующихся групп, практики их самостоятельности, которые быстро модернизируются с определенными как положительными, так и негативными социальными и культурными последствиями. Доказывается, что научные исследования таких групп и сообществ, а также культурных форм их деятельности имеют важное теоретическое и практическое значение.

Ключевые слова: культурное пространство, культурная практика, повседневность, поликультурное общество, модернизация, самоорганизация, транскультурализм, глобализация.

Valentyna Sudakova

Cultural practices and the problems of their modernization in the cultural space of contemporary societies

Abstract. The article presents a study of the specifics of cultural practices as phenomenae in the cultural space of the globalized world, their role in the processes of social modernization of everyday communication, and the self-regulating human practices. The importance of these practices increase under the conditions of the contemporary social transformations. It determines the content of the concepts of *cultural space*, *cultural practice*, and *everyday life*, as the cognitive instruments. It argues that these concepts understood as cognitive instruments, reflected the system of different everyday reproductive processes involving social actors using the accumulated social experience.

The article analyzes conditions for the formation of associations, groups and communities in the cultural space that base their own activity on the principle of self-regulation. Such communities actually project democratic influence on institutions of political power and on the moral “climate” within a society. They are considered as relatively free and independent from the states’ institutions. These public communities are capable of demonstrating their interests, intentions and actions in social actors in support of shared ideas significant for this society. The author defines and describes essential features and functions of self-regulating groups and their practices showing that the study of such groups, communities and cultural forms of their activities is of great theoretical and practical significance.

Keywords: cultural space, cultural practices, multicultural society, everyday life, modernization, self-regulation, transculturalism, globalization.